

**DENİZ YATAĞI UYUŞMAZLIKLARI DAİRESİ'NİN
DANIŞMA GÖRÜŞÜ İŞİĞİNDE ULUSLARARASI DERİN DENİZ
YATAĞI MADENCİLİĞİNDE SPONSOR DEVLETLERİN
YÜKÜMLÜLÜKLERİ VE SORUMLULUKLARI**

Müberra ALTINOK*

**RESPONSIBILITIES AND LIABILITIES OF SPONSOR
STATES FOR INTERNATIONAL DEEP SEABED MINING
ACCORDING TO ADVISORY OPINION OF SEABED DISPUTES
CHAMBER**

---

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Yüksek Lisans Öğrencisi.
E-mail Adresi: altinokmuberra@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4500-7110

ÖZ

2010'da Nauru Cumhuriyeti'nin önerisi üzerine Uluslararası Derin Deniz Yatağı Otoritesi, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin özel bir dairesi olan Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesiden "sponsor devletlerin Bölge'deki madencilik faaliyetlerine ilişkin yükümlülük ve sorumluluklarına" dâir danışma görüşü istemiştir. 11 Şubat 2011'de kabul edilen görüşte, sponsor devletlerin Sözleşme'de Sözleşme'den doğan doğrudan yükümlülük ve sorumluluklarının yanında, sponsor oldukları gerçek veya tüzel kişilerin Bölge'deki faaliyetlerinden kaynaklanan dolaylı yükümlülük ve sorumluluklarına yer verilmiştir. Görüşte, Bölge'nin insanlığın ortak mirası olması çerçevesinde, sponsor devletlerin özen yükümlülüğü vurgulanmış ve sponsor devletlere Bölge'nin faaliyetlerden doğabilecek çevresel zararlardan korunması amacıyla kapsamlı yükümlülükler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi, Derin Deniz Yatağı Madenciliği, Sorumluluk

ABSTRACT

In 2010, on the proposal of the Republic of Nauru, International Deep Sea Bed Authority requested an advisory opinion from the Seabed Disputes Chamber, a special chamber of the International Tribunal of Law of the Sea, regarding to responsibilities and liabilities of sponsoring states for deep seabed mining activities in the area. In opinion adopted on 11 February 2011, it is mentioned direct responsibilities and liabilities of the sponsoring states as parties of the convention and indirect responsibilities and liabilities based on sponsored natural persons or entities' activities in the area. Due diligence of sponsor states emphasized and in this context, comprehensive obligations are set for sponsored states to protect the region, as common heritage of mankind, from environmental damages which might arise from activities in the region.

Keywords: United Nations Convention on Law of the Sea, International Tribunal of the Law of the Sea, Seabed Disputes Chamber, Deep Seabed Mining, Responsibility and Liability.

GİRİŞ

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (Sözleşme) ile ulusal egemenlik sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların

toprak altı Bölge (Area)¹ olarak tanımlanmış ve insanlığın ortak mirası ilan edilmiştir. Buna göre Bölge ve buradaki kaynaklar açık denizlerin serbestisi ilkesi rejiminin dışına çıkarılmıştır. Bölge ve Bölge'deki kaynaklar, hiçbir devlet veya kişinin mülkiyetine tabi olmayacak; yalnızca münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılabilir. Bu kullanım da ancak Bölge ve Bölge'deki faaliyetlerin tüm insanlığın yararına olacak şekilde idaresi, koordinasyonu ve yönetimi ile görevlendirilen Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin gözetim ve iznine (vereceği ruhsat ile) tabi olarak gerçekleştirilebilir.²

Sözleşme'nin XI. Bölümünde insanlığın ortak mirası niteliğindeki Bölge'nin araştırılması, keşfi ve işletilmesine ilişkin yeni okyanus rejimi çerçevesinde yeni bir derin deniz yatağı rejimi oluşturulmuş, Bölge'yi kimin araştırıp işleteceği, araştırma ve işletme şartlarının nasıl olacağı ve bu işletmenin ekonomik boyutları gibi temel düzenlemeler ele alınmıştır.³ Buna göre, Bölge'deki mineral kaynaklar ancak tüm insanlığın ortak yararı adına Sözleşme'ye taraf devletler veya devletlerin tabiiyeti veya etkin kontrolü altındaki kısaca bu devletlerin sponsorluğu altındaki şirketler veya kişiler

¹ Sözleşmenin orijinal İngilizce metninde sözkonusu bu alanı ifade etmek için "area" terimi kullanılmaktadır. (United Nations Convention on the Law of the Sea, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm (E.T.: 10.10.2018). Ülkemizin sözleşmeye taraf olmaması çerçevesinde, sözleşmenin resmi bir Türkçe çevirisi bulunmamaktadır. "Area" teriminin Türkçe karşılığı, "bölge", "saha" terimleridir. Tarafımızca terimin Türkçe karşılığı olarak "bölge" teriminin kullanılması tercih edilmektedir.

² BMDHS m.1, m. 136, m.137/2, Bernaerts' Guide to T-the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea including the Text of the UN Convention and Final Act, England: Fairplay Publications Ltd, 6; Pazarcı H. (2017), Uluslararası Hukuk, Ankara: Turhan Kitabevi, 276, Acer Y. Kaya İ. (2017), Uluslararası Deniz Hukuku Temel Ders Kitabı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 222. Derin Deniz Yatağının yasal statüsüne ilişkin tartışmalar ve daha detaylı bilgi için bkz.: Knight G. Chiu H. (1991), The International Law Of The Sea: Cases, Documents And Readings, Essex: Elsevier Science Publishing, 506; Churchill R. R. Lowe A.V. (1999), Law Of The Sea (3rd edition), Manchester University Press, 157, Akt. Serdy A. (2008), "Is There a 400-Mile Rule in UNCLOS Article 76(8)?", The International and Comparative Law Quarterly, (57) 4, 952-953.

³ Klein N. (2005), Dispute Settlement In The UN Convention On The Law Of The Sea, New York: Cambridge University Press, 353.

tarafından araştırılabilecek ve işletilebilecektir.⁴ Bölge'deki bu faaliyetlerin koordinasyon, idare, gözetim ve denetimi amacıyla "Uluslararası Derin Deniz Yatağı Otoritesi" kurulmuştur.⁵ Bölge'de araştırma veya işletme faaliyeti yapılması Otorite ile yapılacak akit sonucunda ruhsat alma şartına bağlanmıştır.

Bölge'de madencilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, Sözleşme'ye taraf devletlerin faaliyeti gerçekleştirecek şirketlere sponsor olması şartına bağlanmıştır. Bölge'de araştırma ve işletme faaliyetini gerçekleştirebilecek olanlar, Sözleşme'ye taraf bir veya birden çok devletin sponsor olduğu, bu devletin kendisine ait, tabiiyetinde veya etkin kontrolünde olan gerçek veya tüzel kişiler veya bunların ortaklıklarıdır. Sözleşme'de bu şekilde bir düzenleme yapılmasındaki amaç, tarafların devletler olması nedeniyle sözleşmesel yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde bu taraf devletlerin sorumluluğuna gidilebilecek olmasıdır.

Sözleşme'de, taraf devletlerin sözleşme kapsamındaki genel yükümlülüklerine yer verilmişse de, sponsor devletlerin Bölge'deki faaliyetlere ilişkin yükümlülükleri ve bu faaliyetlerden kaynaklanabilecek sorumluluklar açıkça ortaya konulmamıştır. Taraf devletlerin bu faaliyetler için sponsor olup olmamaya karar verebilmeleri, bu faaliyetlere ilişkin kendilerine yüklenecek muhtemel yükümlülük ve sorumlulukların belirlenmesi ile mümkün olabilecektir. Bu durum bilhassa derin deniz yatağı madenciliği konusunda kapasite yetersizliği bulunan gelişmekte olan devletler için ayrıca önem arz etmektedir.

Bu çerçevede, 2011'de Nauru Cumhuriyeti "Sponsor devletlerin yükümlülük ve sorumluluklarının" belirlenmesine ilişkin Otorite'ye başvurmuş, Otorite, bunun üzerine; konuyu üç soru altında genelleyerek Derin Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesinden (DYUD) danışma görüşü talebinde bulunmuştur. Daire, Bölge'de yapılacak araştırma ve işletme faaliyetlerine (madencilik) ilişkin olarak sponsor devletlerin sorumluluklarını

⁴ BMDHS m.153.

⁵ 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Bölüm IV, detaylı bilgi için bkz.: Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin resmi internet sayfası <https://www.isa.org/jm/>, 01.07.2019.2019.

ve bu kapsamdaki yüklenicilerin ve otoritenin yükümlülük ve sorumluluklarını; uluslararası hukuk, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Uluslararası Derin Deniz Yatağı Otoritesi'nin yasa, yönetmelik ve kuralları çerçevesinde yorumlayarak kapsamlı şekilde bir danışma görüşü hazırlamış, otoriteye sunmuştur.⁶

Danışma Görüşü, derin deniz yatağı madenciliği konusuna ilişkin uyuşmazlık çözüm mercileri tarafından oluşturulan ilk resmi belge niteliğindedir. Derin deniz yatağında işletme faaliyetlerinin başlamamış olmasının da etkisiyle, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin kabulü ve Otorite'nin kuruluşundan bu yana uluslararası yargı veya tahkim mercilerine herhangi bir uyuşmazlık başvurusu gelmemiştir. Görüş, madencilik faaliyetlerinin yasal çerçevesini somutlaştırmaya yönelik atılmış ilk adım olarak değerlendirilebilecektir.

Görüş'te, sponsor devletlere; insanlığın ortak mirası olan okyanus tabanları ve derin deniz yataklarında yapılacak faaliyetlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında deniz çevresine verilecek zararların ihtiyati yaklaşım, en iyi çevre uygulamaları ve çevresel etki değerlendirme yükümlülüklerini kapsayacak şekilde kapsamlı bir özen yükümlülüğü tanımlanmıştır.

Görüş'te, sponsor devletin üç çeşit yükümlülüğü ve sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir. Bunlar, sponsor devletin doğrudan Sözleşmeye taraf olmaktan kaynaklanan yükümlülükleri ve bunların yerine getirmemesi veya gereği gibi yerine getirmemesi halinde ortaya çıkacak sorumluluğu; sponsor devletin madencilik faaliyetleri öncesinde, esnasında ve sonrasında çevrenin korunmasına ilişkin doğrudan yükümlülükleri ve bunların yerine getirilmemesi veya gereği gibi yerine getirilmemesi halindeki sorumluluğu ile sponsor devletin yüklenicinin yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlama, bu kapsamda iç hukukunda gerekli önlemleri almaya ilişkin dolaylı yükümlülüğü ve bu yükümlülüğü yerine getirmemesi veya gereği gibi yerine getirmemesi halindeki sorumluluğudur.

⁶ Responsibilities and Obligations of States with respect to Activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf (E.T. 01.01.2019).

Danışma görüşü, sözleşmedeki konuya ilişkin boşluğun doldurulmasına katkı sağlamakla birlikte kendi içerisinde boşluklar da barındırmaktadır. Bunlardan en önemlisi, yüklenicinin derin deniz yatağındaki faaliyetlerindeki kusuru neticesinde bir zarar ortaya çıktığında; sponsor devletlerin “Sözleşme’nin gereklerinin yüklenici tarafından etkin şekilde yerine getirilmesi için tüm gerekli ve makul önlemleri” almış olması hâlinde, sorumluluktan kurtulacak olmasıdır. Bu durumda, zararın tazmin ve telafisinin kim tarafından hangi surette karşılanacağı halihazırda konuya ilişkin önemli bir boşluğu oluşturmaktadır.

Bugün Bölge’de henüz işletme faaliyetlerine başlanmamıştır. Bununla birlikte, beş farklı alt Bölge’de üç farklı mineral kaynağı çeşidi üzerinde, bir veya birden çok sponsor devletin kendisine ait, tabiiyetinde veya etkin kontrolünde olan 29 şirket; Otorite’den aldığı ruhsat çerçevesinde araştırma faaliyetlerine devam etmektedir.⁷ Derin deniz yatağında işletme faaliyetleri ise otorite tarafından “Madencilik Yasası”nın⁸ tamamlanmasının ardından başlayacaktır. Otorite tarafından yasanın tamamlanma faaliyetlerine hızla devam edilmektedir.⁹

⁷ Bölgede devam eden araştırma faaliyetlerini ve faaliyetlerin gerçekleştiği alanları gösterir detaylı haritalar için bkz: https://www.isa.org.jm/maps#maps-block_9-1 (E.T.: 09.06.2019).

⁸ Derin Deniz Yatağı Madencilik Yasası’nın (The Mining Code) tamamlanmasına yönelik olarak bugüne kadar sunulmuş olan öneriler ve raporlar ve kabul edilmiş olan yönetmelikler için bkz.: <https://www.isa.org.jm/mining-code> (E.T.: 01.07.2019).

⁹ 25 Şubat-1 Mart 2019’da Otorite’nin yıllık Konsey toplantılarının 25. Oturumunun birinci bölümü gerçekleştirilmiş, sözleşmeye taraf ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı toplantıda, otoritenin faaliyetlerinin yıllık değerlendirmesi yapılmış, hedefler ve planlara ilişkin görüşmelere yer verilmiştir. Toplantının ikinci bölümü 15-26 Temmuz 2019’da gerçekleştirilecektir. (Earth Negotiations Bulletin, IISD Reporting Services, ISA-25 Part 1 Final, Vol.25 No:185, <http://enb.iisd.org/oceans/isa/2019-1> (E.T.: 01.01.2019). Söz konusu toplantı raporunun genel bir incelemesi için bkz.: ALTINOK, M.S. (2019), 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne Göre Derin Deniz Yatağı Madenciliklerinin Tabii Olduğu Hukuki Rejim (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, 87-89. Otoritenin yıllık oturum tutanakları (ve bunun yanında deniz ve okyanus hukukuna ilişkin diğer uluslararası toplantıların raporları için bkz.: http://enb.iisd.org/process/water_wetlands_coasts.htm#top (E.T.: 01.01.2019).

I. DAİRENİN DANIŞMA GÖRÜŞÜNÜN TEMELİNDEKİ BAŞVURU

2008’de Nauru Okyanus Kaynakları Inc. ve Tonga Offshore Madencilik Ltd. Şirketleri teşebbüs ve geliştirmekte olan devletler için ayrılmış alanlarda¹⁰ olmak üzere iki adet iş planı onayı başvurusu yapmıştır.¹¹ Başvurunun Hukuk ve Teknik Komisyonu’nun gündemine alındığı ancak henüz görüşülmediği 2009’da sponsor devlet Nauru Cumhuriyeti, Komisyona bir mektup yazarak, başvurusunun değerlendirilmesinin ertelenmesini istemiştir.

Nauru Cumhuriyeti¹² mektubunda, Nauru Okyanus Kaynakları Inc.’e Bölge’deki polimetalik yumruların araştırılmasına ilişkin iş planı başvurusu için sponsor olduğunu, ancak bir çok geliştirmekte olan devlet gibi uluslararası derin deniz yatağı madenciliği için yeterli teknik ve finansal kapasitesinin bulunmadığını belirtmiş, kendisi dahil geliştirmekte olan devletlerin Bölge’deki faaliyetlere sponsor olabilmesi için öncelikle muhtemel durumlar için ne ile karşılaşacağını bilmesi gerektiğini ancak bundan sonra kapasitesinin yeterli olup olmayacağını değerlendirebileceğini ifade etmiştir. Sözleşme’nin ise bu konulara ilişkin açık olmadığını ve yorumlanması gerekliliğinin altını çizerek, 2010’da Otorite’nin Genel Sekreterinden Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi’nden sponsor devletlerin sorumluluğuna ilişkin tavsiye görüşü alınması talebinde bulunmuştur.¹³

¹⁰ BMDHS Ek III, m.8.

¹¹ ISBA, Nauru Ocean Resources Inc: Application for Approval of a Plan of Work for Exploration (ISBA/14/LTC/L.2) (21 April 2008) <http://www.isa.org.jm/files/documents/EN/14Sess/LTC/ISBA-14LTC-L2.pdf> (E.T.: 01.01.2019).

¹² Nauru Cumhuriyeti, yaklaşık 21 km² genişliğinde ve yaklaşık 10.085 nüfuslu, yıllık GSYİH’sı \$5.462 olan, milli gelirinin önemli kısmını fosfat rezervlerinin oluşturduğu bir Pasifik ada ülkesidir. (United States Department of State: Bureau of East Asian and Pacific Affairs, Background Note: Nauru (13 March 2012) <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/16447.htm>> , Akt. Poisel T., Deep Seabed Disputes Chamber’s Advisory Opinion”, 19 Australian International Law Journal, 2012, s. 215).

¹³ ISBA, Proposal to Seek an Advisory Opinion from the Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea on Matters Regarding Sponsoring State Responsibility and Liability (ISBA/16/C/6) (5 May 2010) 1 <<http://www.isa.org.jm/files/documents/EN/16Sess/Council/ISBA-16C-6.pdf>>.

Otorite tarafından Nauru'nun talebi, tüm sponsor devletleri konu alacak şekilde üç genel soru altına indirgenmiş; Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nden danışma görüşü istenmiştir.

Bu sorular özetle şu şekildedir:

Sponsor devletlerin Bölge'deki faaliyetlere ilişkin yasal yükümlülükleri ve sorumlulukları nedir?

Bölge'deki faaliyeti yürüten yüklenici şirketlerin Sözleşme'nin ilgili hükümlerini¹⁴ ihlal edecek fiillerde bulunmaları halinde, sponsor devletin sorumluluk kapsamı nedir?¹⁵

Sponsor devletin Sözleşme'de öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmesi için alması gereken gerekli ve uygun önlemler nelerdir?¹⁶

Aşağıda Daire'nin danışma görüşü kapsamında her bir soruya verdiği yanıtlara başlıklar halinde yer verilmiştir.

II. SPONSOR DEVLETLERİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Sponsor devletlerin yükümlülükleri özen yükümlülüğü çerçevesinde düzenlenmiş olup, üç kategori hâlinde incelenebilir.

Bunlardan ilki, sponsor devletin doğrudan yükümlülükleridir. Bunlar genel olarak sponsor devletin yükleniciler tarafından deniz çevresinin korunmasına ilişkin gerekli önlemlerin alınmasının sağlanmasına yönelik yükümlülüklerdir.

İkincisi, sponsor devletlerin sponsor oldukları yüklenicinin yükümlülüklerini yerine getirmesini temin etmeye yönelik olarak iç hukukunda gerekli önlem ve yaptırımların düzenlenmesine yönelik dolaylı yükümlülüklerdir.

Üçüncüsü, sponsor devletlerin Sözleşme'nin taraf devleti olmaları dolayısıyla var olan sözleşmeye dayalı yükümlülükleridir. Bu yükümlülük, sözleşme hükümleri çerçevesinde, sponsor devletin otorite ve diğer devletlerle ilişkileri kapsamındaki yükümlülükleridir.

¹⁴ BMDHS Bölüm XI ve 1994 Antlaşmaları hükümleri olarak ayrıca belirtilmiştir.

¹⁵ BMHS m. 153.

¹⁶ BMDHS m. 139, Ek III.

1. Sponsor Devletin Doğrudan Yükümlülükleri

Sponsor devletin Bölge'deki faaliyetlere ilişkin genel yükümlülüğü özen yükümlülüğü niteliğindedir. Özen yükümlülüğünün gereklilikleri; zaman, teknolojik gelişmeler ve faaliyette alınan riskin seviyesine göre değişebilecek olmakla birlikte, sponsor devletler; sponsor olunan yüklenicilerin BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden, otorite ile imzalanan akitten ve diğer ilgili düzenlemelerden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak için mümkün olan en yüksek gayreti göstermekle yükümlü tutulmuşlardır.

Sponsor devletlerin özen yükümlülüğü, Bölge'deki faaliyetler söz konusu olduğunda kendisini; bir davranış yükümlülüğü olan "sağlama yükümlülüğü" şeklinde göstermektedir.

Sağlama yükümlülüğü, sponsor devletlerin sponsor oldukları gerçek veya tüzel kişilerin Bölge'deki faaliyetlerinin sözleşme hükümlerine ve ilgili düzenlemelere uygun olarak gerçekleşmesini garantiye almak için gerekli tüm önlemlerin alınmasına ilişkin yükümlülüktür.¹⁷

Sağlama yükümlülüğü, sponsor devletlerin faaliyetlerin Sözleşme'ye uygun şekilde gerçekleşmesi için mümkün olan tüm gayreti göstermesi şeklinde olan davranış yükümlülüğüne dayalı bir özen yükümlülüğüdür.¹⁸ Bu yükümlülük, yalnızca gerekli yasal mevzuatın benimsenmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda kamu ve özel yüklenicilere yönelik olarak, yükleniciler tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin gözetimi gibi konularda idari denetimin sağlanması ve sözleşmeye uygunluğun icrasının sağlanmasını içeren bir yükümlülüktür.¹⁹ Uluslararası Adalet Divanı, *Pulp Mills on the River Uruguay* Davasında²⁰ bu yükümlülüğü, "gerekli tedbirler alınana kadar devlet ve özel şirketlerin idari

¹⁷ BMDHS m. 139 parag. 1, Ek III m.4 parag. 4, DYUD Danışma Görüşü parag. 107.

¹⁸ DYUD Danışma Görüşü parag. 109-110.

¹⁹ DYUD Danışma Görüşü parag. 197.

²⁰ Uluslararası Adalet Divanı'nın 20.04.2010 karar tarihli *Pulp Mills on the River Uruguay* (Uruguay v. Argentina) Davası için bkz: <https://www.icj-cij.org/en/case/135/judgments> (E.T.: 01.07.2019.2019).

kontrol ve denetimin sağlanması yükümlülüğü olduğunu” belirtmiştir.²¹ Bu yükümlülük, yalnızca uygun

a. İhtiyati Yaklaşım

Sponsor devletlerin doğrudan yükümlülüklerinden ilki ihtiyati yaklaşımdır. Yumru ve Sülfür Yönetmelikleri, hem otorite hem de sponsor devletlere doğrudan yükümlülük öngören hükümler içermektedir. Yönetmeliklerde otorite ve sponsor devletlerin Rio Deklarasyonu İlke 15’e uygun şekilde deniz çevresinin Bölge’deki faaliyetlerden kaynaklanabilecek zararlı etkilerden korunmasına yönelik ihtiyati yaklaşımı uygulaması gerektiği belirtilmiştir.²² Bunu Bölge’de gerçekleştirecek olan yüklenicidir.

Yükleniciler için ihtiyati yaklaşım, Sözleşme’den doğan bir yükümlülüktür.²³ Sponsor devletin ihtiyati yaklaşıma ilişkin yükümlülüğü ise sağlama yükümlülüğüdür. Sponsor devletler, iç hukuklarında yüklenicilere ihtiyati yaklaşım yükümlülükleri tanıyan düzenlemeler yapmak ve bu şekilde yüklenicinin Bölge’deki faaliyetlerinde ihtiyati yaklaşım uygulaması yürütmesini temin etmekle yükümlüdürler.²⁴

Diğer yandan ihtiyati yaklaşım, özen yükümlülüğü ile ilişkili doğrudan yükümlülüktür. İhtiyati yaklaşım ve özen yükümlülüğü arasındaki ilişki, UAD tarafından Southern Bluefin Tuna davalarında²⁵ ortaya konmuştur. Mahkeme, “*Southern Bluefin Tuna balıklarının korunması için gerekli*

²¹ DYUD Danışma Görüşü parag.111, 115, UAD Pulp Mills on the River Uruguay Davası parag. 197.

²² Yumru Yönetmeliği, Yönetmelik 31, parag. 2, Sülfür Yönetmeliği Yönetmelik 33 parag. 2. Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu ilke 15, çevrenin korunması amacıyla ihtiyati yaklaşım tüm devletler tarafından yeterlilikleri oranında uygulanmasına ilişkindir. Ciddi boyutta ve geriye dönüşü imkansız zarar verilme tehdidi ile karşı karşıya kalındığında, çevresel zararı önlemek için etkin maliyetli önlemleri almak için faaliyet ve zarara ilişkin tam bir bilimsel kesinlik tespit edilmesi beklenmeyeceğini belirtmektedir. Parag. 125.

²³ DYUD Danışma Görüşü parag. 133.

²⁴ DYUD Danışma Görüşü parag. 134.

²⁵ Southern Bluefin Tuna Davaları (Yeni Zelanda-Japonya; Avustralya-Japonya) Dava ve karar hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-3-4/E.T.: 10.10.2018>

önlemlere ilişkin olarak bilimsel kesinliğin bulunmadığı, belirsizlik hâlinin olduğunu” ancak “Mahkemenin taraflarca sunulan bilimsel delilleri değerlendirme imkânı olmasa da, durumun aciliyeti gereği gerekli önlemlerin alınması gerektiğini”, “devletlerin, koruma önlemlerinin alındığından emin olunması adına tüm dikkat ve ihtiyatı göstermesi gerektiğini” belirtmiştir.²⁶

Sülfür Yönetmeliği’nde işletme sözleşmelerine ilişkin olarak, “Yüklenicinin Bölge’deki faaliyetleri dolayısıyla deniz çevresine zarar verilmesini ve kirletilmesini önlemek, azaltmak ve kontrol etmek için mümkün olduğunca ihtiyati yaklaşıma uyararak ve en iyi çevresel uygulamaya yer vererek, gerekli önlemleri alması gerekeceği” belirtilmiştir.²⁷

Sözleşme ve yönetmeliklerde belirtilen ve dairece kapsamlı şekilde yorumlanmış olan bu yükümlülükler çerçevesinde, Rio Deklarasyonu’nda; tavsiye kararı niteliğinde olması itibarıyla bağlayıcılığı bulunmayan ihtiyati yaklaşımın, BM Deniz Hukuk Sözleşmesi kapsamında katı bir zorunluluk hâlini aldığı söylenebilecektir.

b. En İyi Çevre Uygulamaları

Otorite’nin yönetmeliklerinde, ihtiyati yaklaşım yükümlülüğü kapsamında “En İyi Çevre Uygulamalarını Yerine Getirme Yükümlülüğü” tanımlanmıştır. Bununla birlikte, en iyi çevre uygulamalarının ne olduğuna yönetmelikte yer verilmemiş olup, daire tarafından yapılan yorumlama neticesinde yüklenicinin mümkün olan en iyi teknolojiyi kullanmasının kastedildiği değerlendirilmiştir.²⁸

c. Çevresel Etki Değerlendirmesi

Alanda faaliyet yapmak isteyen başvuruçular tarafından, iş planı onayı için yapılacak başvuruda; başvuruya konu olan faaliyetler için çevre etki değerlendirilmesi yapılması gerekmektedir. Sponsor devletin, yüklenicinin değerlendirme çalışmalarını yapmasını sağlama yükümlülüğü ve “Etki

²⁶ ITLOS Reports 1999, s. 274, parag. 77, 79; DYUD parag. 132.

²⁷ BMDHS Ek 4.

²⁸ Sülfür Yönetmeliği, Yönetmelik 33, DYUD Danışma Görüşü parag. 136.

referans alanı” ve “Koruma referans alanı” oluşturulmasında Otorite ile işbirliği yapma yükümlülüğü vardır.²⁹

Bu yükümlülükler, uluslararası örf ve adet hukukundan doğan özen ve dikkat yükümlülüğüdür.³⁰ Diğer yandan sponsor devletin yüklenicinin bu yükümlülüğü yerine getirmesini sağlama yükümlülüğü, özen yükümlülüğü; Otorite ile referans alanları hususunda işbirliği yapma yükümlülüğü ise sponsor devletlerin otoriteye yardım etme yükümlülüğü kapsamındadır.³¹

2. Sponsor Devletlerin Sponsor Oldukları Gerçek ve Tüzel Kişilere (Yüklenicilere) İlişkin Dolaylı Yükümlülükleri

Yüklenicinin sorumluluğunun sponsor devletin iç hukukunda düzenlenecek olması kapsamında, sponsor devletin sözleşme ve ilgili düzenlemelerde belirtilen gerekli önlemlere, kendi iç hukukundaki yasa, yönetmelik ve idari düzenlemelerde yer vermesi ve gerekli yaptırımlarla bu önlemlerin icrasını sağlaması gerekmektedir.³²

Sponsor devlet, iç hukukunda yüklenicinin Bölge'deki faaliyetlerini sözleşme, yönetmelik ve uluslararası hukuka uygun şekilde yürütmesini sağlayacak yasa, yönetmelik, idari kararlar, idari tedbirler ile gerekli önlemleri almış olması hâlinde, yüklenicinin zarara yol açan fiillerinden sorumlu olmayacaktır.³³

Yüklenicinin Bölge'deki faaliyetlerinden sorumluluğu, sponsor devletin iç hukukunda düzenlenecektir. Sponsor devletin özen yükümlülüğü kapsamında, iç hukukunda yapacağı yasa, yönetmelik ve idari kararlar ile yüklenicilerin Bölge'deki faaliyetlerinin sözleşme, yönetmelikler ve uluslararası hukuka uygun şekilde yürütülmesini sağlayacak gerekli makûl önlemler alması gerekmektedir. Bununla birlikte, gerekli önlemlerin idari düzenlemelerle alınmış olması yeterli olmayıp, sponsor devlet tarafından bu düzenlemelerin, iç hukuk altında belirlenecek yaptırımlarla icrâsının

²⁹ Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 31, parag. 6 ve 7 ve Sülfür Yönetmeliği Yönetmelik 33 parag. 6.

³⁰ ICJ, Pulp Mills on the River Uruguay, parag. 204, DYUD Danışma Görüşü parag. 147.

³¹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 141-143, 145.

³² DYUD Danışma Görüşü parag. 108, parag. 119.

³³ DYUD Danışma Görüşü parag. 215.

sağlanması gerekmektedir.³⁴ Sponsor devlet tarafından alınacak idarî önlemler, işletme aşamasının tamamlanmasından sonraki aşamayı da kapsayacak ve devam edecektir.³⁵

Bu düzenlemelerin kapsam ve uygulama alanı sponsor devletin takdirine bırakılmış olmakla birlikte, burada önemli olan gerekli önlemleri konu alan düzenlemelerin yasa, yönetmelik ve idari düzenlemeler ile kabul edilme zorunluluğudur.³⁶ Bu önlemler sponsor devlet ile başvuru şirketler arasında imzalanacak bir akit veya sponsorluk antlaşması ile alınamayacaktır. Gerekli önlemlerin bu şekilde alınmış olması, sponsor devletin yükümlülüğünün ihlâlini ve Sözleşme'ye genel aykırılığı oluşturacaktır.³⁷

Sponsor devlet ayrıca; Sözleşme'de yargı yetkisi tanınan bir Yargı veya Tahkim Mahkemesinin otoritesini ve yüklenici ile hak ve yükümlülükleri ile ilgili verdiği nihai kararları iç hukukunda yürürlüğe koymakla yükümlüdür.³⁸

3. Sponsor Devletin Sözleşmeye Dayalı Yükümlülükleri

a. Otoritenin Deniz Çevresinin Korunmasına Yönelik Çağrısı Durumunda Teminat Sunma

Sponsor devletin bir diğer yükümlülüğü, Otorite'nin muhtemel bir zarar halinde deniz çevresinin korunmasına yönelik acil çağrısı hâli için; daha önce finansal ve teknik kapasite teminatı sunmamış olan yüklenicilerin otoriteye teminat sunmasını ve otoriteye yardım etmesini sağlaması yükümlülüğüdür.³⁹

b. Otoriteye Yardımcı Olma Yükümlülüğü

Otorite, Sözleşme'de kendisine tanınan Bölge'deki faaliyetler üzerinde idare, denetim ve gözetim görevi kapsamında, bu faaliyetlerin sözleşme hükümleri ve uluslararası hukuktaki ilgili diğer düzenlemelere uygun şekilde gerçekleşmesini sağlamakla yükümlüdür. Sponsor devletlere de, Otorite'nin

³⁴ DYUD Danışma Görüşü, parag. 218-219.

³⁵ DYUD Danışma Görüşü, parag. 221.

³⁶ BMDHS Ek III m 4 parag. 4.

³⁷ BMDHS Ek III, m. 4 parag. 4, Bölüm XI, DYUD Danışma Görüşü parag. 223.

³⁸ BMDHS Ek III m. 21 parag. 2, DYUD Danışma Görüşü, m.235-236.

³⁹ DYUD Danışma Görüşü, m. 138, Yumru Yönetmeliği, Yönetmelik 32, parag. 7.

bu görevini Sözleşme'ye uygun şekilde gerçekleştirmesinde yardımcı olma yükümlülüğü getirilmiştir.⁴⁰ Sponsor devlet, özen yükümlülüğü ile bağlantılı olarak Sözleşme'de belirtilen gerekli tüm önlemleri alarak bu yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır.⁴¹

c. Gelişmekte Olan Devletlerin Menfaatleri ve İhtiyaçlarını Gözetme Yükümlülüğü

Sözleşme hükümlerince, gelişmiş devletlerin gelişmekte olan sponsor devletlerin alandaki faaliyetlere katılmasını teşvik etme ve bu devletleri destekleme yükümlülüğü vardır. Söz konusu yükümlülük kapsamında, Bölge'deki madencilik faaliyetlerinde gelişmekte olan devletlerin özel ihtiyaç ve yararları dikkate alınacak ve Sözleşme'deki "Alan Ayırma (rezerve)" politikası kapsamında, Otorite için ayrılan alanlarda madencilik yapmak isteyen gelişmekte olan devletlere öncelik verilecek, teknoloji transferi sağlanacaktır.⁴²

Sözleşme'de, Bölge'deki faaliyetlere ilişkin gelişmekte olan devletlere ayrıcalık tanıyan hükümlere yer verilmiş olmakla birlikte; sponsor devletler arasında gelişmiş veya gelişmekte olan devletler ayrımı yapılmamıştır. Bu kapsamda, gelişmekte olan sponsor devletlerin sorumluluğu konusunda da, sponsor devletlerin sorumluluğuna ilişkin genel hükümler uygulanacaktır.⁴³

III. SPONSOR DEVLETLERİN SORUMLULUĞU

1. Sorumluluğun Unsurları

a. Kusur

Sözleşme'de sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kusuru bulunması halinde sorumluluğuna gidileceği açıkça ifade etmiştir.⁴⁴

⁴⁰ BMDHS m.153

⁴¹ DYUD parag. 124, BMDHS m. 139.

⁴² BMDHS Ek III, BMDHS m. 8,9,144, 1994 Antlaşması Bölüm 5, DYUD Danışma Görüşü, parag. 152, 156.

⁴³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 158.

⁴⁴ BMDHS m.139/2.

Daire görüşünde, sponsor devletin, gerekli özen yükümlülüğünü göstermiş olmak kaydı ile yani yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmesi halinde, yüklenicinin kendisine ait yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki kusurlarından sorumlu olmayacağını belirtmiştir.⁴⁵

b. Zarar

Zarar kavramının içeriği veya tazminatı gerektiren durumların ne olduğu sözleşme veya Otorite'nin ilgili yönetmeliklerinde belirlenmemiştir.⁴⁶ Daire, görüşünde; "Zarar" kavramının, insanlığın ortak mirası olan Bölge, Bölge'nin kaynakları veya deniz çevresine verilecek zarar anlamına geldiği yönünde yorum yapmıştır.⁴⁷

Sözleşmede sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kusuru bulunması halinde sorumluluğuna gidileceği açıkça ifade edilmektedir.⁴⁸ Sponsor devlet ile yüklenicinin sorumlulukları münferiden sorumluluktur.⁴⁹ Sponsor devlet, sponsor olduğu yüklenicinin yüklenicilere yönelik yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki kusurlarından sorumlu değildir.⁵⁰ Sponsor devletin sorumluluğu yüklenicinin verdiği zarardan kaynaklanmamakta, kendisinin yükleniciye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Sponsor devletin sorumluluğunun doğması için, sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesi veya gereği gibi yerine getirmemesinden kaynaklanan bir zarar olmalıdır.⁵¹

Sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmesi halinde ise, yüklenicinin faaliyetleri zarara yol açmış olsa dahi m. 139/2'ye göre sorumluluğuna gidilmesi mümkün değildir.⁵² Sözleşmenin bu maddesinde

⁴⁵ DYUD Danışma Görüşü, parag. 172, parag. 176-177.

⁴⁶ Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 39, Sülfür Yönetmeliği Yönetmelik 32.

⁴⁷ DYUD Danışma Görüşü, parag. 179.

⁴⁸ BMDHS m. 139/2

⁴⁹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 201.

⁵⁰ DYUD Danışma Görüşü, parag. 172.

⁵¹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 182-183.

⁵² DYUD Danışma Görüşü, parag. 208.

(m.139/2) tanımlanan sorumluluğa bakıldığında, sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde eğer ortada bir zarar var ise, sponsor devletin sorumluluğu doğacaktır. Sözleşmede, sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmediği ancak ortada bir zararın olmadığı durumda veya sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmesine rağmen zararın ortaya çıktığı durumlardaki sorumluluğa yer verilmemiştir.⁵³

Düzenleme halihazırdaki devletlerin sorumluluğuna ilişkin örf ve adet hukukunun bir istisnasını teşkil etmektedir. Nitekim, Uluslararası Hukuk Komisyonu, klasik öğretilerdeki devletin uluslararası sorumluluğu için aranan “zarar şartı”nı kaldırmış, zararın yalnızca onarımın çeşit ve biçiminin belirlenmesinde önemli olduğunu belirtmiştir.⁵⁴ Komisyona göre, “icrai veya ihmali surette işlenmiş olan bir davranış; davranışın devlete isnat edilmesi ve bir haksız fiil oluşturması (devletin uluslararası bir yükümlülüğünün ihlali niteliğinde olması)” halinde devletin sorumluluğunu doğuracaktır.⁵⁵

Rainbow Warrior Tahkimi kararında⁵⁶ da, bir devletin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmemesine ilişkin kusuru somut bir zarara yol açmamış olsa da, devletin örf ve adet hukuku gereğince ortaya çıkan zarardan sorumlu olacağı ifade edilmektedir.⁵⁷

Ortaya çıkan zararın onarımı ve tazminine ilişkin olarak ise; derin deniz yatağı otoritesi, derin deniz yatağı madenciliği faaliyetinde bulunan

⁵³ DYUD Danışma Görüşü parag. 178.

⁵⁴ Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin Uluslararası Haksız Fiil Sorumluluğu Taslak Maddeleri (2001), m.2, m.31/7 Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001, (A/56/10), [https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_56_10.pdf](https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_56_10.pdf&lang=EXP) (E.T.: 01.07.2019).

⁵⁵ Erkiner H. H. (2010), Erkiner H. H. (2010), Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 105, 109, 110.

⁵⁶ UNRIIA 1986, 1990 Vol XX, p 215, parag. 110. Karar, Yeni Zelanda ve Fransa arasındaki iki antlaşmanın uygulanması ve yorumlanmasına konusundaki uyuşmazlığın çözümüne ilişkindir.

⁵⁷ DYUD Danışma Görüşü, parag. 178.

yükleniciler, denizin diğer kullanıcıları ve kıyı devletleri, zarara yol açandan tazminat talebinde bulunabileceklerdir.⁵⁸

c. İlliyet Bağı

Görüş'te, sponsor devletlerin sorumluluk bahsine ilişkin iki tür illiyet bağına yer verilmiştir. Bunlardan ilki, yüklenicinin fiillerinden doğan zarar ile sponsor devletin yükleniciye ilişkin özen ve sağlama yükümlülüklerini yerine getirme yükümlülüğüne ilişkin kusuru arasındaki illiyet bağı; ikincisiyse, yüklenicinin faaliyeti ile Bölge'de ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağıdır.

Daire, sponsor devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmedeki kusuru ve sponsor olunan yüklenicinin sebep olduğu zarar arasında bir illiyet bağıının bulunması gerektiği görüşündedir.⁵⁹ Böylelikle sponsor devlet, yüklenicinin kusurlu fiilleri sebebiyle değil, kendisinin sağlama yükümlülüğüne ilişkin kusuru sebebiyle sorumlu tutulmaktadır.

Sonuç olarak, sponsor devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için, ortada bir zarar olması ve bu zararın sponsor devletin sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kusurundan kaynaklanması gerekmektedir.

2. Sorumluluktan Kurtulma Halleri

Sponsor olunan yüklenicinin; Sözleşme'nin, yönetmelik veya akdin gerektirdiği yükümlülüklerini yerine getirmedeki kusuru sonucunda zarar ortaya çıkması hâlinde, sponsor devlet "*Sözleşme'nin gereklerinin etkin şekilde yerine getirilmesi için tüm gerekli ve makûl önlemleri alması halinde (özen, davranış, sağlama yükümlülüklerini yerine getirmiş olması)*" ortaya çıkan zarardan sorumlu olmayacaktır.⁶⁰ Diğer yandan, sponsor devletin doğrudan yükümlülüklerini ihlâli halinde, herhangi bir şekilde sorumluluktan kurtulması mümkün değildir.⁶¹

Sözleşme'de ve danışma görüşünde mevcut önemli bir boşluk buradan doğmaktadır. Yüklenicinin Sözleşme ve ilgili düzenlemelere uyma

⁵⁸ DYUD Danışma Kararı, parag. 179.

⁵⁹ BMDHS m. 139/2, DYUD Danışma kararı, parag. 181.

⁶⁰ DYUD Danışma Görüşü parag. 187; BMDHS m. 139 parag. 2, Ek III m 4 parag. 4.

⁶¹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 207.

yükümlülüğünü ihlâlinden kaynaklanan bir zararın ortaya çıktığı ve sponsor devletin de “Sözleşme’nin gereklerinin etkin şekilde yerine getirilmesi için tüm gerekli ve makul önlemleri almış” olduğu durumda; sponsor devletin sorumluluğuna gidilemeyecektir. Bu durumda yüklenici tarafından muhtemel zarar için teminat sunulmuş olma durumunda dahi, bu teminatın çevreye verilen zararı karşılayamayacak olduğu durumda, zararın telâfisi ve tazmininin ne şekilde olacağı belirsizdir.

Konuya ilişkin bu boşluk, Otorite’nin gündemindedir. Madencilik faaliyetlerinin başlamasının ardından gerekli önlemler alınsa da kaçınılmaz şekilde çevreye verilebilecek zararlar ve bunun okyanus habitatında yaratacağı yıkım göz önünde bulundurularak, otoriteye üye taraf devletlerce “Petrol Kirliliği Tazmin Fonu”na benzer bir tazmin fonunun oluşturulması konusu toplantılarda tartışılmaktadır. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’nin Mart 2019’daki konsey toplantısının gündem maddelerinden bir tanesi bu olmuştur.⁶²

3. Sponsor Devletin Yüklenici ve Aynı Faaliyet Kapsamındaki Diğer Sponsor Devletler ile Sorumluluk İlişkisi

Daireye göre, yüklenicinin yanlış eylemleri veya kusurları sponsor devleti otomatik olarak sorumlu yapmaz ancak devletin özen yükümlülüğünün ihlali niteliğindeki sorumluluğuna yol açabilir. Bu sebeple, sponsor devlet ile yüklenici arasındaki sorumluluk ilişkisi müşterek ve müteselsil sorumluluk ilişkisi değildir.⁶³

Sözleşme’de, Bölge’de yapılacak bir faaliyette bir veya daha çok sponsor devletin sorumluluğuna ilişkin herhangi bir fark düzenlemesi yapılmamıştır. Daire, çoklu sponsorluk hâlinde ve Otorite tarafından düzenlenecek olan yönetmeliklerde aksine karar verilmedikçe; sponsor devletlerin arasındaki sorumluluk ilişkisinin müşterek ve müteselsilen sorumluluk ilişkisi olacağını değerlendirmektedir.⁶⁴

⁶² Earth Negotiations Bulletin, IISD Reporting Services, ISA-25 Part 1 Final, Vol.25 No:185, <http://enb.ilsd.org/oceans/isa/2019-1> (E.T.: 01.01.2019).

⁶³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 201.

⁶⁴ DYUD Danışma Görüşü, parag. 192.

4. Sponsor Devletin Tazmin Etme Sorumluluğu, Tazminatın Miktarı ve Şekli

Uluslararası hukuka göre devletin tazmin etme sorumluluğu, tam denkleştirme veya *restitutio in integrum*'dur.⁶⁵ Uluslararası Hukuk Komisyonu'na göre, "Sorumlu devlet, uluslararası hukuka aykırı fiilinden kaynaklanan zararı tam telâfi etme yükümlülüğü altındadır."⁶⁶ Bu çerçevede zararların tazmin şekli, uluslararası hukuka aykırı fiilden kaynaklanan zararın tam tafelisi; eski hâline getirme, tazminat, mevcut zarar ve durumun *tatus quo ante*⁶⁷ hâle getirilmesinin teknik açıdan elverişliliğine bağlı olarak değişecektir.⁶⁸

Sponsor devletin sorumluluğu, verilen zarar miktarınca olacaktır.⁶⁹ Yüklenici ve sponsor devletin sorumluluğu, işletme aşamasının tamamlanmasından sonra ortaya çıkan zararlar için de geçerlidir.⁷⁰

SONUÇ

Uluslararası derin deniz yatağı, yalnızca erişilmesi dahi yüksek teknoloji ve ekonomik kapasite gerektiren bir deniz alanıdır. Bununla birlikte, dünya üzerinde insanoğlunun elinin dokunmadığı en az zarar görmüş alanları oluşturmaktadır. İnsanoğlunun karadan sonra başvurabileceği son alan okyanuslar ve denizlerin derinlikleridir.

Diğer yandan, madencilik çevreye zarar etkisi çok yüksek olan bir faaliyet türüdür. Kara madenciliğinin çevresel zarar etkilerinin boyutu ortadadır. Okyanus gibi eşsiz mikrofauna ve makrofaunanın bulunduğu bir alanda, üstelik kara madenciliği gibi herhangi bir deneyim bulunmadan tam

⁶⁵ "Eski duruma getirme".

⁶⁶ BMHS m. 31 parag. 1, (P.C.I.J. Series A, No. 17, s. 47), DYUD Danışma Görüşü parag. 194.

⁶⁷ "önceki durum".

⁶⁸ DYUD Danışma Görüşü, parag. 197.

⁶⁹ DYUD Danışma Görüşü parag. 193; BMDHS Ek III m.22, Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 30 ve Sülfür Yönetmeliği Yönetmelik 32.

⁷⁰ Uluslararası Hukuk Komisyonu Haksız Fiil Sorumluluğu Taslak Maddeleri m.34, DYUD Danışma Görüşü, parag. 198.

olarak tespit edilebildiği söylenemeyecek bir alanda yapılacak madencilik faaliyetlerinin çevreye vereceği zarar devasa boyutta olacaktır. Bu şekilde bir zararın ortaya çıkması ise, ekosistemin dengesini değiştirebilecek, deniz ve okyanus diplerinde yaşayan canlı kaynakları yok edebilecek, insan yaşamını tehlikeye atabilecek ve geriye dönüşü olmayan ve sürdürülemez şekilde yapılacak faaliyetler, mevcut ve gelecek nesildeki insanlığın kaynak geliştirme ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılama imkânını da yok edecektir.

Bu şekilde riskler barındıran bir alanda yapılacak faaliyetleri düzenleyecek rejimde, uluslararası deniz yatağı; insanlığın ortak mirası kabul edilmiş ve rejim bu temel ilke çerçevesinde oluşturulmuştur. Oluşturulacak yeni bir rejimin en önemli unsurları, faaliyetlere ilişkin gerekli önlem ve yükümlülüklerin belirlenmesi ve herhangi bir zararın ortaya çıkması hâlinde sorumluluğun kime ve ne şekilde ait olduğunun tespit edilmesidir.

Derin Deniz Yatağı Dairesinin Danışma Görüşü'nde sponsor devletlerin Bölge'deki madencilik faaliyetleri kapsamındaki yükümlülük ve sorumlulukları BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yanı sıra Otorite'nin yönetmelikleri, uluslararası örf ve adet hukuku, uluslararası yargı kararları çerçevesinde kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Madencilik Yasası'nın tamamlanmasını müteakip, Bölge'de başlayacak olan işletme faaliyetleri için; görüş, sponsor devletler bakımından önemli bir rehber niteliğinde olmakla birlikte birtakım önemli boşlukları da içermektedir.

Görüş'te, sponsor devletlerin yükümlülüklerine ilişkin olarak yüksek standartta özen yükümlülüğü vurgulanmış, insanlığın ortak mirası niteliği bulunan okyanus tabanları ve derin deniz yataklarının; deniz çevresine verilecek zararların ihtiyati yaklaşım, en iyi çevre uygulamaları ve çevresel etki değerlendirme yükümlülükleri çerçevesinde önlenmesi amaçlanmıştır.

Bölge'deki madencilik faaliyetlerine ilişkin sponsor devletin üç kategori altında sorumluluğu vardır. Bunlar, yüklenicinin; sorumluluklarına yönelik iç hukukunda gerekli önlemlerin alınması, Bölge'deki faaliyetlerde çevrenin korunmasına ilişkin özen ve sağlama yükümlülüğü kapsamında sponsor devletin doğrudan yükümlülükleri ve Sözleşme'de Sözleşme'den kaynaklanan diğer yükümlülükler şeklindedir.

Sponsor devletler “Sözleşme’nin gereklerinin yüklenici tarafından etkin şekilde yerine getirilmesi için tüm gerekli ve makul önlemleri” almış olması hâlinde sorumluluktan kurtulacaklardır. Sponsor devletlerin sorumluluktan kurtulma hâlleri, yüklenicinin sorumluluğunun sponsor devletin iç hukukunda düzenlenecek olması durumu ile birlikte değerlendirildiğinde; bu durum danışma görüşünün en büyük boşluğuna sebebiyet vermiştir.

Yüklenicinin kusurlu fiilinin okyanus tabanında zarara yol açtığı bununla birlikte sponsor devletin gerekli ve makul önlemleri almış olduğu halde; sorumluluğun kime ait olacağı, tazmin ve telâfinin ne şekilde, kim tarafından sağlanacağı konusunda sözleşme, yönetmelik ve danışma görüşünde boşluk bulunmaktadır. Nitekim bu durumda, sponsor devlet, sorumluluktan kurtulacaktır. Yüklenici tarafından muhtemel zararlar için teminat sunulmuş olunması hâlinde dahi; bu teminatın çevreye verilen zararı karşılayamaması ihtimâlinde zararın telafisi ve tazmininin ne şekilde olacağı belli değildir.

Bu önemli boşluğa ilişkin olarak, Otorite tarafından henüz bir yorumlama veya çözüm yolu getirilmemiş olmakla birlikte, konu otoritenin gündemindedir. Son güncel gelişmeler kapsamında, Otorite’ye üye devletler tarafından, “Petrol Kirliliği Tazmin Fonu”⁷¹na benzer bir tazmin fonunun oluşturulması konusu tartışılmaktadır. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’nin Mart 2019’daki Konsey toplantısının birinci aşamasında da konu dile getirilmiştir.⁷²

Madencilik Yasasının hızla tamamlanmaya devam edildiği bugünlerde, günbegün derin deniz yatağının işletilmesine yaklaşılmaktadır. Sponsor

⁷¹ Petrol Kirliliği Zararının Tazmini için Uluslararası Fonun Kurulmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme International Convention on the Establishment of an International Fund for Compensation for Oil Pollution Damage (FUND). 1971’de yürürlüğe girmiş, 1992’de revize edilmiştir. 1992 Petrol Kirliliği Zararının Tazmini için Uluslararası Fonun Kurulmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme’ye Türkiye 17.08.2002’de taraf olmuştur. Sözleşme metni için bkz.: <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0540.pdf> (E.T.: 01.07.2019). Tazmin Fonu hakkında detaylı bilgi için bkz.: <https://iopcfunds.org/> (E.T.: 01.07.2019).

⁷² Earth Negotiations Bulletin, IISD Reporting Services, ISA-25 Part 1 Final, Vol.25 No:185, <http://enb.ilsd.org/oceans/isa/2019-1> (E.T.: 01.01.2019).

devletin sorumluluğuna ilişkin, sözleşme kapsamındaki belirsizliklerin ve boşlukların danışma görüşü ile genel olarak doldurulmuş ve uluslararası toplumun dikkatine sunulmuş olması; bu yoldaki madencilik yasası çalışmalarından sonraki kilometre taşını oluşturmuştur.

Bu aşamada, Sözleşme'ye taraf devletlerin "*İnsanlığın ortak mirası*" kavramı temelinde belirlenen yükümlülükleri yerine getirmeleri ve Sözleşme'de belirtilen gerekli önlemlerin alınmasına yönelik olarak iç hukuklarında yasa, yönetmelik ve idari düzenlemeler oluşturma çalışmalarına başlamaları beklenmektedir.

KAYNAKLAR

1992 Petrol Kirliliği Zararının Tazmini için Uluslararası Fonun Kurulmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme, <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0540.pdf> (E.T.: 01.07.2019).

Acer Y. Kaya İ. (2017), Uluslararası Deniz Hukuku Temel Ders Kitabı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ALTINOK, M. S. (2019), 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Derin Deniz Yatağı Madenciliğinin Tabii Olduğu Hukuki Rejim (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, 87-89.

Bernaerts A. (1998), *Bernaerts' Guide To the 1982 United Nations Convention On The Law of the Sea Including The Text Of The Un Convention And Final Act*, England: Fairplay Publications Ltd.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi
https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm, (E.T.: 10.10.2018).

Earth Negotiations Bulletin, IISD Reporting Services, ISA-25 Part 1 Final, Vol.25 No:185,<http://enb.iisd.org/oceans/isa/2019-1> (E.T.: 01.01.2019).

Erkiner H. H. (2010), *Erkiner H. H. (2010), Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

http://enb.iisd.org/process/water_wetlands_coasts.htm#top (E.T.: 01.01.2019).

International Oil Pollution Compensation Funds, <https://iopcfunds.org/> (E.T.: 01.07.2019).

International Seabed Authority – Maps, https://www.isa.org.jm/maps#maps-block_9-1 (E.T.: 09.06.2019).

International Seabed Authority - Mining Code, <https://www.isa.org.jm/mining-code> (E.T.: 01.07.2019).

International Seabed Authority Official Webpage <https://www.isa.org.jm/> (E.T. 01.07.2019).

Klein N. (2005), *Dispute Settlement In The UN Convention On The Law Of The Sea*, NewYork: Cambridge University Press.

Knight G. Chiu H. (1991), *The International Law Of The Sea: Cases, Documents And Readings*, Essex: Elsevier Science Publishing.

Nauru Ocean Resources Inc: Application for Approval of a Plan of Work for Exploration (ISBA/14/LTC/L.2) (21 April 2008) <http://www.isa.org.jm/files/documents/EN/14Sess/LTC/ISBA-14LTC-L2.pdf> (E.T.: 01.01.2019).

Pazarci H. (2017), *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Proposal to Seek an Advisory Opinion from the Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea on Matters Regarding Sponsoring State Responsibility and Liability (ISBA/16/C/6) (5 May 2010) <http://www.isa.org.jm/files/documents/EN/16Sess/Council/ISBA-16C-6.pdf> (E.T.: 01.07.2019).

Pulp Mills on the River Uruguay (Uruguay v. Argentina) Case <https://www.icj-cij.org/en/case/135/judgments> (E.T.: 01.07.2019).

Resolution 2749(XXV), UN Doc. A/RES/25/2749.

Responsibilities and Obligations of States with respect to Activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf E.T. (01.01.2019).

Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001, (A/56/10), https://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_56_10.pdf&lang=EXP (E.T.: 01.07.2019).

Serdy A. (2008), "Is There a 400-Mile Rule in UNCLOS Article 76(8)?", *The International and Comparative Law Quarterly*, (57) 4, 941-954.

Southern Bulefin Tuna Cases, <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-3-4/> (E.T.: 10.10.2018).

United States Department of State: Bureau of East Asian and Pacific Affairs, Background Note: Nauru (13 March 2012) <<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/16447.htm>>, Akt. Poisel T., "Deep Seabed Disputes Chamber's Advisory Opinion", 19 *Australian International Law Journal*, 2012, s. 215.